

สถานการณ์โรงพยาบาลเอกชน ปี 2540

นพ.ทรงยศ ชัยชนะ*

สถานการณ์โรงพยาบาลเอกชนที่เคยเฟื่องฟูแบบฟองสบู่ เริ่มอึมครึมและถดถอยตามสภาวะเศรษฐกิจที่กำลังทรุดตัว ลงจนเข้าสู่ภาวะที่ต้องลดต้นทุนด้านต่างๆ เพื่อความอยู่รอด บทความการวิเคราะห์สถานการณ์โรงพยาบาลเอกชน เรื่องนี้จึงน่าจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ประกอบการธุรกิจโรงพยาบาลเอกชนในยุคปัจจุบันที่จะต้องบริหารงานภายใต้ ภาวะวิกฤติที่จะต้องเน้นคุณภาพและความอยู่รอด โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อการยอมรับและ พึงพอใจผู้ใช้บริการให้มากที่สุด คู่กับจริยธรรมและมาตรฐานต่อไป--บรรณาธิการวิชาการ

ระบบบริการสาธารณสุขในประเทศไทยนั้นจัดเป็น ระบบผสมผสานระหว่างการบริการของภาครัฐและเอกชน แต่เดิมนั้น การบริการของภาคเอกชนส่วนใหญ่มักจะเป็น ประเภทคลินิก โดยมีแพทย์จากโรงพยาบาลของรัฐมาเปิด บริการส่วนตัวเพื่อหารายได้เพิ่มขึ้น ส่วนโรงพยาบาลใน ภาคเอกชน ส่วนใหญ่จะเป็นมูลนิธิหรือองค์กรศาสนาที่ไม่ มุ่งหวังผลกำไร

จากคลินิกเอกชนขนาดเล็ก ต่อมาแพทย์บางรายก็ ลาออกจากราชการมาทำงานในคลินิกเต็มเวลา และได้ ขยายเป็นโรงพยาบาลเพื่อรับผู้ป่วยใน โดยเริ่มจากโรง พยาบาลขนาดเล็กที่ใช้ทุนจำกัด และเน้นที่บริการรักษา พยาบาลของแพทย์

ต่อมาจากการที่ประเทศไทยได้เริ่มแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้นนับแต่ปีพ.ศ. 2501 เป็นต้นมา ส่งผลให้อัตราความเจริญทางเศรษฐกิจก้าวหน้าขึ้นทุกปี กล่าวคือ ประชาชนมีรายได้สูงขึ้น ประกอบกับภาครัฐการ มีการขยายบริการสาธารณสุขกระจายไปทั่วประเทศ ทำให้ ความนิยมในการแพทย์แผนปัจจุบันสูงขึ้น ขณะที่สถาน พยาบาลของรัฐมีผู้ป่วยมารับบริการมากขึ้นจนเกิดภาวะ แออัด, การขาดแคลนบริการ และความสะดวกรสบาย ประชาชนส่วนหนึ่งจึงหันไปใช้บริการของโรงพยาบาลเอกชน

มากขึ้น เนื่องจากบริการได้รวดเร็วกว่า มีบริการห้องพิเศษ อีกทั้งผู้ป่วยมีเวลาพบและพูดคุยกับแพทย์ได้มากกว่าแพทย์ ในโรงพยาบาลของรัฐ

กล่าวได้ว่า ประมาณกว่า 20 ปีที่ผ่านมา การ บริการของภาคเอกชนได้เจริญเติบโตขึ้น และเริ่มมีระบบ ธุรกิจมาเกี่ยวข้อง เช่น การจัดตั้งในรูปแบบบริษัท โดยในด้าน การบริการได้มีการนำเครื่องมือและเทคโนโลยีที่ทันสมัย มี ราคาแพงมาให้บริการ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ และแรงจูงใจ ต่อผู้ป่วยให้มารับบริการ

ในระยะกว่า 10 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีความ เจริญทางเศรษฐกิจสูงขึ้นมาก โดยมีความเจริญต่อปีถึง 10% ของ GDP (ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ) ทำให้เกิด ชนชั้นกลางที่มีกำลังซื้อสูงมากขึ้น ประกอบกับระบบการ ศึกษาทำให้ประชาชนรุ่นใหม่ผู้มีการศึกษาที่สูงขึ้น เข้าไปอยู่ ในระบบเอกชนมากขึ้น และค่านิยมก็เปลี่ยนไป จึงกล่าวได้ ว่าช่วงนี้นับเป็นช่วงก้าวกระโดดของการขยายตัวของโรง พยาบาลเอกชน นั่นคือ จำนวนโรงพยาบาลเพิ่มขึ้นจาก ประมาณ 180 แห่ง เป็น 420 แห่งภายในระยะเวลา 10 ปี

โรงพยาบาลที่เกิดขึ้นในยุคหลังนี้มีลักษณะแตกต่าง ไปจากโรงพยาบาลยุคแรกๆ หลายประการ กล่าวคือ ใน ด้านสถานที่ตั้ง จะมีการลงทุนในพื้นที่ชุมชนเศรษฐกิจใหม่

* พบ., ศบ., M.P.H. ผู้อำนวยการกองการประกอบโรคศิลปะ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

ทั่วประเทศ ทั้งในเขตปริมณฑล โดยรอบกรุงเทพมหานคร และในตัวเมืองของจังหวัด และในอำเภอขนาดใหญ่ ซึ่งจากข้อมูลปัจจุบัน มีโรงพยาบาลเอกชนตั้งอยู่ในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศมากกว่า 60 จังหวัด โดยกว่า 10 จังหวัดมี สัดส่วนจำนวนเตียงของภาคเอกชนสูงกว่าภาครัฐ เฉพาะ อย่างยิ่งในจังหวัดที่มีโรงเรียนแพทย์ตั้งอยู่ นอกจากนี้ ลักษณะโรงพยาบาลที่สร้างขึ้นในระยะหลังจะเป็นโรงพยาบาลขนาด 100 เตียงขึ้นไป ซึ่งจะสามารถให้บริการได้ครบทุกสาขา และเป็นจุดคุ้มทุนในการจัดซื้อหรือจัดบริการ เทคโนโลยีที่มีราคาแพง

ในด้านกำลังคน หรือเจ้าหน้าที่ เนื่องจากมีความขาดแคลนในภาพรวมของทั้งประเทศ โรงพยาบาลส่วนใหญ่จึงมีอัตรากำลังแพทย์และพยาบาลที่จำกัดเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ส่วนใหญ่เป็นอัตรากำลังที่ได้จากภาครัฐการ ซึ่งแบ่งเวลามาทำงานพิเศษนอกเวลา

ในด้านการลงทุน ถือว่าโรงพยาบาลเอกชนได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก อาทิ การก่อสร้างตัวอาคารโรงพยาบาล มีลักษณะเป็นอาคารรวมซึ่งจะรวมทั้งส่วนผู้ป่วยนอกผู้ป่วยใน และส่วนบริการต่างๆ เข้าด้วยกัน มีโครงสร้างอาคารที่เป็นไปตามมาตรฐานมากขึ้น ซึ่งอาคารลักษณะนี้จะมีค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างสูงกว่าอาคารทั่วไปถึง 2 เท่า ประกอบกับการที่ต้องจัดซื้อ จัดหาเครื่องมือและอุปกรณ์การแพทย์ที่ทันสมัยมาใช้ในโรงพยาบาล ดังนั้น สัดส่วนของต้นทุนในด้านอุปกรณ์จึงเท่ากับการก่อสร้างอาคาร

โดยทั่วไป การลงทุนโดยเฉลี่ยจะมีค่าใช้จ่ายอยู่ที่ 2-5 ล้านบาทต่อเตียงผู้ป่วย 1 เตียง ทั้งนี้ขึ้นกับสภาพราคาที่ดิน ประเภทของเทคโนโลยี อุปกรณ์ที่มีราคาแพง และการจัดเตียงผู้ป่วยประเภทเดี่ยวหรือรวม การลงทุนในลักษณะดังกล่าวจึงมีการระดมทุนทั้งในรูปการกระจายหุ้น และเงินกู้จากธนาคารหรือสถาบันการเงิน

ในระยะที่ผ่านมา ธุรกิจโรงพยาบาลมีการเติบโต และมีรายได้ที่ค่อนข้างดี ทำให้สถาบันการเงินต่างๆ ให้การสนับสนุนอย่างมาก ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดภาวะโรงพยาบาลเอกชนล้นตลาด ประกอบกับสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) ได้ให้การสนับสนุนทั้ง

ด้านภาษีนำเข้าอุปกรณ์ และภาษีเงินได้นิติบุคคล จึงทำให้ภาวะการเติบโตเป็นไปอย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

ผลจากการที่มีโรงพยาบาลเอกชนเกิดขึ้นจำนวนมาก จึงทำให้ส่วนแบ่งตลาดกระจายออกไป จำนวนผู้ใช้บริการแต่ละโรงพยาบาลจึงไม่ถึงจุดคุ้มทุนโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงพยาบาลที่ต้องมีภาระดอกเบี้ยเงินกู้ จึงส่งผลให้แนวโน้มของอัตราค่ารักษาพยาบาลสูงขึ้น เพื่อให้ชดเชยต่อปัญหาการลงทุนดังกล่าว โรงพยาบาลจึงมีความพยายามให้ผู้ป่วยต้องใช้บริการที่มากขึ้น เช่น การนอนพักในโรงพยาบาล การใช้อุปกรณ์การแพทย์ การผ่าตัด การตรวจวินิจฉัยทางห้องปฏิบัติการ ซึ่งในผู้ป่วยหลายรายพบว่ามีลักษณะเกินความจำเป็น นอกจากนี้ ความขาดแคลนแพทย์สาขาเฉพาะทาง เช่น อายุรกรรม ศัลยกรรม ศัลยกรรมกระดูก ซึ่งมักจะเป็นข้อเรียกร้องและค่านิยมของผู้ป่วยที่เชื่อว่าแพทย์เฉพาะทางรักษาได้ดีกว่า จึงทำให้อัตราค่าบริการในการตามแพทย์มาดูแลผู้ป่วยสูงขึ้นมากจนเป็นที่ร้องเรียนบ่อยครั้ง

ในด้านมาตรฐานความปลอดภัยของโรงพยาบาล โรงพยาบาลในระยะหลังๆ มักจะเป็นอาคารสูงเพราะมีเนื้อที่ดินจำกัด แต่ก็มีกรอบตามมาตรฐานความปลอดภัยและความสะดวกในการปฏิบัติงานมากพอสมควร อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่ยังพบอยู่ คือ ทางสัญจรภายในอาคารยังคับแคบ การจัดสวนพื้นที่ระหว่างเจ้าหน้าที่ และผู้ป่วย ยังไม่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดเตรียมส่วนสกรปรก และส่วนสะอาดให้แยกจากกัน สำหรับระบบการหนีไฟ และการดับไฟ ส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์พอใช้ แต่พบว่ายังมีปัญหาคือ ไม่สะดวกต่อการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยเท่าใดนัก นอกจากนี้ ในโรงพยาบาลขนาดเล็ก หรือโรงพยาบาลที่ใช้อาคารซึ่งดัดแปลงจากอาคารพาณิชย์ จะพบปัญหาทางเดินและบันไดคับแคบ ประกอบกับอาจจะมีส่วนเชื่อมติดต่อกับสถานบริการประเภทอื่น เช่น ร้านอาหาร บ้านพัก ซึ่งมีโอกาสเกิดเพลิงไหม้และลูกกลามมาถึงได้ง่าย

ในเรื่องของสิ่งแวดล้อม โรงพยาบาลรุ่นใหม่ที่มีขนาดของอาคารใหญ่ จะมีการบำบัดน้ำเสียตามข้อบังคับในพระราชบัญญัติควบคุมสิ่งแวดล้อม แต่ในโรงพยาบาล

ขนาดเล็ก หรือโรงพยาบาลรุ่นเก่า จะมีอุปสรรคด้านสถานที่ และระบบโครงสร้าง ทำให้การบำบัดน้ำเสียยังไม่มีประสิทธิภาพ ส่วนการกำจัดขยะ โรงพยาบาลส่วนใหญ่ยังขาดระบบการจัดการที่ดี เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลไม่มีความรู้ในเรื่องขยะ ทำให้กระบวนการตั้งแต่การจัดเก็บ การขนส่ง การพักขยะจนถึงการกำจัดทำลายขยะยังมีข้อบกพร่อง

ปัญหาที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของโรงพยาบาลก็คือระบบหมุนเวียนของอากาศ เนื่องจากในโรงพยาบาลมีผู้ป่วยจำนวนมาก ซึ่งมีเชื้อโรคที่แพร่เชื้อได้ทางอากาศ นอกจากนั้น สารเคมี และกลิ่นต่างๆ ในโรงพยาบาลก็มีเป็นอันมาก โรงพยาบาลในปัจจุบันจึงมักจะติดเครื่องปรับอากาศทั้งอาคาร ซึ่งถ้าโรงพยาบาลไม่ได้วางระบบการถ่ายเทอากาศที่ดี เชื้อโรคก็อาจถูกขังอยู่ในอากาศภายในอาคาร หรืออาจมีการเคลื่อนย้ายจากห้องสกปรกไปยังห้องสะอาดได้ง่าย ยังมีโรงพยาบาลจำนวนไม่มากนักที่ให้ความสนใจในเรื่องนี้ส่วนใหญ่ในขั้นตอนการออกแบบไม่ได้วางแผนระบบถ่ายเทอากาศไว้ล่วงหน้า ซึ่งทำให้ส่งผลถึงความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลที่ทำงานอยู่ในบรรยากาศนั้น

ในด้านมาตรฐานคุณภาพบริการ โรงพยาบาลส่วนใหญ่ยังยึดแพทย์เป็นหลักในการให้บริการ การดูแลผู้ป่วยจะเป็นไปตามคำสั่งแพทย์มากกว่าจะเป็นการร่วมกันดูแลผู้ป่วยโดยเจ้าหน้าที่ทุกสาขาวิชาชีพ นอกจากนั้น แพทย์เจ้าของไข้ยังมีอำนาจสูง ไม่มีระบบหรือคณะกรรมการแพทย์มาคอยตรวจสอบดูแลกำกับ ทำให้เกิดความผิดพลาดได้ง่าย การทำงานของเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ จะเป็นการปฏิบัติตามที่เรียนรู้จากการบอกต่อกันมา ไม่มีคู่มือหรือระเบียบการทำงานเฉพาะ เมื่อเกิดกรณีที่ไม่ปกติจะทำให้มีโอกาสผิดพลาดได้ง่าย เพราะไม่เคยปฏิบัติหรือฝึกซ้อมมาก่อน อย่างไรก็ตาม หลังจากที่มีการนำเสนอเรื่องการรับรองมาตรฐานและคุณภาพโรงพยาบาล ทำให้โรงพยาบาลหลายแห่งมีความตื่นตัว และเร่งรัดจัดกระบวนการควบคุมคุณภาพขึ้นในโรงพยาบาล โดยเฉพาะโรงพยาบาลขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมในด้านกำลังคน

ปัญหาที่พบในโรงพยาบาลเอกชนอีกประการหนึ่ง คือ เรื่องการพัฒนากำลังคน เนื่องจากโรงพยาบาลส่วนใหญ่ไม่

มีหน่วยงานด้านพัฒนากำลังคน โรงพยาบาลอาจส่งเจ้าหน้าที่ไปศึกษาอบรมดูงานบ้าง แต่จะเป็นส่วนน้อย และมักจะส่งเฉพาะแพทย์หรือหัวหน้าพยาบาลเท่านั้น อีกทั้งโรงพยาบาลส่วนใหญ่ไม่มีการจัดทำข้อมูลวัดผลคุณภาพของโรงพยาบาลเอง อาจจะมีเฉพาะการวัดผลความพึงพอใจของผู้ป่วยบ้าง การพัฒนาโรงพยาบาลส่วนใหญ่จึงเป็นความคิดของผู้บริหารที่จะมุ่งจะพัฒนาทางกายภาพเพื่อหวังผลทางธุรกิจ มากกว่าการพัฒนาเชิงคุณภาพตามข้อมูลเครื่องชี้วัดเพื่อผลที่จะเกิดกับผู้รับบริการให้ได้รับการดูแลที่ดีขึ้น

ในภาพรวมโดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า การเจริญเติบโตของโรงพยาบาลเอกชน เป็นการเติบโตตามกระแสความเจริญทางเศรษฐกิจ และมีการกระจายไปทั่วถึงส่วนภูมิภาค ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีคือ มีบริการให้ประชาชนได้เข้าถึงและใช้บริการมากขึ้น ส่วนข้อเสียเป็นเรื่องของการขาดแผนนโยบายการควบคุมให้เกิดประสิทธิภาพการลงทุนที่ดี อันทำให้มีความสิ้นเปลืองในภาพรวมของประเทศ และยังส่งผลกระทบต่อถึงการกระจายโอกาสถึงพื้นที่กันดารในชนบท ซึ่งเกิดปัญหาการขาดแคลนบุคลากร และทรัพยากรมากขึ้นด้วย

ในด้านเทคโนโลยี แม้จะทำให้มีความเจริญทางการแพทย์และด้านเทคโนโลยีสูงขึ้น แต่ก็มิได้ทำให้เกิดการใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม และเกิดปัญหาการรักษาพยาบาลที่แพงตามมาอย่างไรก็ตาม เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันมีแนวโน้มทรุดตัวลง ซึ่งคงจะก่อให้เกิดผลกระทบกับโรงพยาบาลเอกชนพอสมควร โดยเฉพาะด้านการลงทุนใหม่ คาดว่าน่าจะหยุดชะงักไปชั่วคราว ขณะเดียวกัน กระบวนการคุ้มครองผู้บริโภคทั้งภาครัฐ ภาควิชาการ สื่อมวลชน และเอกชนได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลถึงกระบวนการพัฒนาคุณภาพของโรงพยาบาลต่อไป

จึงอาจสรุปได้ว่า ในช่วงเวลาต่อไปนี้ ภาวะการเจริญเติบโตทางกายภาพของโรงพยาบาลเอกชนน่าจะหยุดลง แล้วหันมาพัฒนาและแข่งขันกันในด้านคุณภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อจะได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนต่อไป

